

לקוטי שיחות

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

שניאורסאהן
מליובאוויטש

וארא

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות ששים ושתיים לבריאה

שנת המאה להולדת כ"ק אדמו"ר מה"מ

לעילוי נשמת

הרה"ח התמים ר' יצחק אלחנן הלוי הי"ד

ב"ר יהודא לייב ע"ה

שגלוב

נאסר לרגלי מסירות נפשו בעד החזקת היהדות

ביום ד' תשרי ה'תרח"צ

ונרצח במאסרו ביום כ"ה טבת ה'תרח"צ

ת. נ. צ. ב. ה.

*

ולזכות

זוגתו הרבנית מארייאשא שתליט"א

לאריכות ימים ושנים טובות ומתוך בריאות הנכונה

מאשר הנני קבלת מכתבו עם הפ"ג שיקרא בעת רצון על הציון הק' של בעל ההילולא הוא כ"ק מריח אדמור"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

בו כותב ר"פ מההתועדות בעת רצון, ויהי רצון שיפעלו דברי ההתעוררות פעולתם – מתאים לדבר משנה, לא המדרש עיקר אלא המעשה, ובפרט שהרי זה עתה באנו מיום ההילולא של כ"ק מריח אדמור"ר נשיאנו, אשר בכל שנה ושנה עולה בעילוי אחר עילוי גם לגבי העלי' דשנה שלפני, וגופא – אלו המקושרים, השייכים, וההולכים בהזדרכתו – בחר רישא אזיל (אלא שמוכן שצ"ל גם אתעדלית וגם פעולות התחנות), וכמוכן גם ממאמר התיקונים" המובא באגה"ק סי' ז"ך – כמו שמש המאיר מתחת לארץ לששים רבוא כוכבים.

בכרכה לכשו"ט בהג"ל
ובעניניו הפרטים

(ממכתב ט"ו שנת חש"ח)

י' כו הוא באגה"ק ולע"ע מצאתי כל הענין כוח"ג רעג, א. וראה ג"כ שם רטו, ב. ובתיקונים (תסיס קיב, א. קיד, א. ת"ע קלח, א) מצאתי רק חלק מהמכואר באגה"ק שם. – ואולי טעות המעתיק הוא באגה"ק – ונשתרבו לו ממשיכ בתנאי פמ"ד בתיקונים".

מאשר הנני קבלת מכתבו פ"ג, בו כותב אודות דבורו בביהכ"נ בתוכן יום ההילולא ובעל ההילולא, ושעשה גם סיום, ושואל אם כדאי לעשות סיום ברבים, כיון שע"ז נתפרסם שלמד המסכת.

ואיני רואה בזה אפילו מקום לשאלה, כי מה רבותא הוא שלמד מסכת אחת במשך השנה – לאחרי החינוך שקבל ולאחרי שהשגחה העליונה זיכתה אותו והעמידתו בקרן אורה לימוד עם תלמידים דתו"ת וכו'. ולא עוד – אפילו ה' המדובר באיש שכזה שלימוד מסכת רבותא הוא במדריגתו, בכל זה יש לעשות סיום מסכת ברבים ולזכות גם את הרבים בשמחה זו, וזכות הרבים מסייע את המסיים שלא לבד שלא יגרע ע"ז בעניניו הרוחניים, אלא אדרבה עוד יתוסף, וק"ל.

ובמה שכותב אודות אמירת קדיש דרבנו, הנה בכלל אין בזה הגבלות, וכארא יכול לאומרו. אבל אותו המעורר השאלה, הנה מהיות טוב אל תקרי וכו' – יש לברר שהאב ש"י ואם ת"י שלו לא יקפידו בזה.

אינו מזכיר מהחלטות הטובות בקשר עם יום ההילולא, והרי נצטוינו להוסיף בעניני תורה ומצות, ובפרט במקום שיש לזכות את הרבים, ובהנוגע אליו ביחוד – לזכות את זוגתו בניו ובנותיו – שיחיו – כמוכן באותיות המתאימות למעמדו ומצבם – ובדרכי נועם ודוקא, ובפרט שע"ז מצליחים יותר.

(ממכתב כ"א שנת חש"ו)

וּאֵרָא נ

בנדו"ד – „כ"י מלא לא שייך רק על דבר שיש לו שיעור (קצוב) כמו וימלאו ימ"י ללדתי, מלא שבוע זאת והם שבועת ימי המשתה"י – לכך אמר שגם בדבר הזה ה"י המכה . . משמשת רביעית ה' חדש ויש לה שיעור שימלא".

אבל עדיין צריך ביאור באריכות לשון רש"י:

אם כוונתו היא רק להשמיענו שה' שיעור קצוב לכל מכה ומכה (שלכן מתאים ע"ז לשון „וימלא"), ה' מספיק לומר „שבועת ימים, שהיתה המכה מש' משת רביע חדש" – ומדוע מאריך רש"י ומוסיף:

(א) „שלא שב היאור לקדמותו" – וכ' פרט שלכאורה אין בזה חידוש לגבי המפורש בקרא.

[וגם את"ל שכוונתו לפרט ענינה של המכה שאודות' מדובר בקרא זה – הו"ל לקצר ולכתוב „שבועת ימים, ד' הכאת היאור" (וכלישנא דקרא כאן „אחרי הכות ה' את היאור"), ומדוע מאריך לתארה בלשון של שלילה „שלא שב היאור לקדמותו"?]

(8) ל' הגרי"א ועד"ז בקיצור מורחי. וראה ראי"ם. באר יצחק. ועוד.

(9) תלדות כה. כד.

(10) רצא שם ובפרש"י.

(11) וראה לשון הרש"י כאן.

(12) ולכאורה דוחק לומר שרש"י בא לשלול הפירוש (חזקוני ג. כ. בכור שור, הובא גם בריב"א עה"ת (ועד"ז שם, יז) שלא נעשה היאור דם כ"א

לפי שעה ומיד מתה הדגה מחמת הדם ואח"כ חזר היאור לקדמותו ומ"ש ולא יכלו מצרים לשתות . .

א. בפסוקי „וימלא שבועת ימים אחרי הכות ה' את היאור" מפרש רש"י: וימלא מנין שבועת ימים, שלא שב היאור לקד' מותו, שהיתה המכה משמשת רביע חדש ושלשה חלקים ה' מעיד ומתרה בהם.

כוונת רש"י בפשטות היא (כמ"ש ב' מפרשים):

(א) לתרץ לשון „וימלא" – לשון יחיד, ד„וימלאו (שבועת ימים) מיבעי ליי"א [ואם „שבועת ימים" פירושו „שבוע של ימים" (בלשון רש"י בכ"מ) – „שטייניא של ימים" – הול"ל „וחמלא", כי „שבועת הוא שם לשבוע בלשון נקבה?]: ולכן מוסיף רש"י תיבת מנין, כלומר, דהוי כאילו נכתב בקרא „וימלא מנין שבועת ימים".

(ב) ליישב הלשון „וימלא" (גבי מנין ימים), דלכאורה אין לשון זה מתאים

(1) פרשתנו ג. כה.

(2) י"ל – שגם התיבות „שבועת ימים" הן חלק מהד"ה (וצ"ל נדפסות באותיות גדולות), אלא שרש"י מוסיף תיבת „מנין" (כאילו נאמרה תיבה זו בכתוב, כדלקמן בפנים). ועד"ז בכריכ מפרש"י עה"ת כמדובר כ"פ.

(3) בדפוס ראשון ושני. וכת"י רש"י שתח"י – כ"י במקום „בהם" (ובמדרשים שבהערה 15 – בהם). ובפשטות – כי ההתראה היתה לפרעה.

(4) ראי"ם, גריא ועוד כאן.

(5) ל' רש"י אמור כג. ח. וראה הנסמן בהערה הבאה.

(6) רצא כט, כז. בא י. כב. יב. טו. אמור שם.

(7) ס' זכרח על פרש"י כאן. ע"ש.

י' ובדפוס הראשון דפרש"י: וימלא שבועת ימים, מנין שבועת ימים כו'. ובדפוס שני ליחא תיבת „מנין".

של אביו, שאז התחיל שלימות הענין דהפצת המעיינות חוצה ובפרט ע"י התייסדות ישיבת תומכי תמימים (בניהולו של בנו יחידו) – ע"ד ובדוגמת עבודת האבות בהכנה והתחלת הענין דמ"ת.

תקופה שני, שלוש שנות נשיאותו בחיים חיותו בעלמא דין (תר"פ-שי"ת), שבהם הי' החידוש המיוחד שלו בתור נשיא דתורת חסידות חב"ד בהפצת המעיינות חוצה ממש, ועד להחידוש בעשר שנים האחרונות (גמר ושלמות עבודתו) בהפצת המעיינות חוצה בחצי כדור התחתון (שבו לא הי' מתן-תורה) – ע"ד ובדוגמת החידוש דמתן-תורה.

ותקופה שלישית, המשך הנשיאות לאחר הסתלקותו (מיום עשתי עשר לחודש עשתי עשר דשנת עשתי עשר (תשי"א)⁵), שניתוסף ביתר שאת וביתר עוז בהפצת המעיינות חוצה בכל קצוי תבל, ועד לגמר ושלמות העבודה, שהכל מוכן כבר לסעודה דלעתיד לבוא – ימות המשיח.

(משיחות ש"פ וארא, כ"ח טבת, מבה"ח שבט תשנ"ב)

(5) ראה קונטרס משיחות ש"פ וארא תשי"ג הערה 99 (ס' השיחות תשי"ג ח"א ע' 255-56).

חזיל שהובא ענין זה"י – הלשון הוא: „כ"ד"י ימים הי' מתרה בהם . . . ושבעה ימים המכה משמשת כו"י וכיו"ב – ו" מדוע שינה רש"י מלשון זה"י?

ב. ויש לומר הביאור בכל זה:

הלשון „וימלא" מורה שבשעה זו בא הדבר למילואו ולשלמותו, ומקודם לכן עדיין חסר הוא. וכן בעניננו: טרם שעברו כל שבעת הימים עדיין הי' שיעורה של המכה חסר ולא נגמרה פעו- לתה, ורק כעבור מנין דשבוע ימים „נת- מלא שיעורה“.

אמנם בענין זה (שגמר המכה הוא רק כעבור כל זמנה) שונה מכת דם משאר המכות: פעולת שאר המכות (ששימשו רביע חודשי) היתה באופן, שבכל יום ויום נתחדשה פעולת המכה: [כמו מכת צפרדע, שבמשך שבועה ימים – בכל יום

(ב) „ושלשה חלקים הי' מעיד ומתרה בהם“ – „מעיד ומתרה“ מאן דכר שמייהו ולמאי נפק"מ כאן (בהמדובר בקרא ע"ד זמן הכאת היאור)?! ועוד: מנא ל"ל ל- רש"י בפשוטו של מקרא שההעדאה והי- התראה נמשכ"י זמן מדוייק ומוגבל של שלשה חלקי חדשי (והרי רש"י אינו מביא זה בשם המדרש – זאת אמרת, ש- ההכרח לזה הוא מפשטות הכתובים עצמם)?

גם צלה"ב דיוק לשון רש"י „היתה כו' רביע חודש ושלשה חלקים כו“: במדרשי

לא מפני שהי' דם אלא משום והדגה . . . מתה ויבאש היאור – כי מפשטות ל' הכתוב (ו, כא) להדגה גי' ולא יכלו מצרים לשתות גי' (ואח"כ) יהי הדם בכל ארץ מצרים משמע, שיעקר המכה הי' בזה שהיאור נעשה דם (וראה תוס' דעת זקנים (שם, יח). ריב"א הגל. ועוד). ולהעיר מפרש"י (ו, יז) דפשוטו שמכה זו לא באה להלקות המצריים כ"א י'אחם. ואכ"מ.

(13) וגם אח"ל ש(מצד חשבונו השנים צ"ל ש)המכות לא באו תיכף וא"י אלא נמשכו קרוב לשנה (ראה מפרשי השמור"ך כאן – פ"ט, יב. מהר"ץ לשמור"ך פ"ה, יט. ועוד. וראה תרי"ש פרשתנו כאן אות צט) – מ"מ, מניל בפשוטו של מקרא שמשה הי' מעיד ומתרה בהם כל הזמן שבין מכה למכה. וראה לשון המדרש (דב"ר פ"ז, ט) „לשלשים יום היתה באה המכה והיתה עושה ז' ימים והלכה לה והיו נרווחין כ"ג ימים בין מכה למכה. וראה מדרש תהלים שבערה 15 ובפי' מהר"י כהן (חתן המהר"ל) שם.

(14) היינו חודש קצוב (ולא שבוע ושבוע וכיו"ב), ולהעיר מהתראת גינוה (יונה ג, ד), כ"ד (ראה מ"ק טז, א. אנציקלופדי' תלמודית ערך הזמנה (ב) ושי"ג). ועוד.

(י) ולהעיר: בפשטי"מ – משה הי' בן פ' בדבורו אל פרעה (פרש"ח ו, זג ונפטר בן ק"כ שנה ונכרה לד, זג ובנ"י הלכו במדבר מ' שנה (נשלח טו, לה. שלח יד, לג. דברים ב, ג. ועוד). ואכ"מ.

(15) שמור"ך פ"ט, יב. תנחומא פרשתנו יג (ותנחומא באבקר יד). ועד"ו כדב"ר שם. מדרש תהלים (שוח"ט) ע"פ עה, לח (וכן בהוצאת באבקר שם).

כפיוט של ר"א הקליר (הובא בבחי' כאן): ירח ימים כו' שלשה חלקים כו' ורכיעית כו'. אבל מוכן שטעמא בעי, אמאי העדיף רש"י לשון זה על לשון חז"ל בכל המדרשים הנ"ל.

(16) ראה הגהות הרש"י לשמור"ך שם (ועוד).

(17) עוד שינויים בל' רש"י לגבי ל' המדרש – ראה לקמן הערה 26: 36: בפנים סעיף ו'.

(18) ראה ס' השרשים להרד"ק ערך מלא. ושי"ג.

(19) משא"כ מכת בכורות שמתו ברגע אחד, שאינה בכלל זה ש. היתה המכה משמשת רביע חדש. ובמכת חשך ששת ימים. וראה השק"ט במפרשי רש"י והשמור"ך. ועוד. שרית הרדכ"ז ח"ג סתתי"ג. ואכ"מ. וראה הערה 20, 21. 35.

(20) ראה גם גבורת השם (להמהר"ל) רפ"ג (אבל ראה שם בהמשך הפרק (וכן בגי'א פרשתנו ת, ה) שבמכת צפרדע ועוד לא הי' כו'. ע"ש. וראה הערה הבאה.

היו מקרקרים בכל גבולי מצרים: במכת כנים – הלכו ורחשו באדם ובהמה בכל יום ויום, ועד"ז בשאר המכות] – ולכן מתאים בהם הלשון „וימלא“, כלומר „שיעור“ פעולת המכה, „נתמלא“ ב־שבעת הימים שהיתה מכה זו „משמשת“ – פועלת והולכת (ועד אז עדיין לא נגמרה פעולת המכה לא – תוצאותיה):

משא"כ במכת דם, הרי ברגע הראשון של המכה נהפכו „כל המים אשר ביאור . . ויהי הדם בכל ארץ מצרים“.

כמפורש בקרא: וימלא ז' ימים אחרי הכות ה' את היאור.

ואף שבמשך כל שבעת הימים של־אחרי הכאת היאור היו נכנסים מים חדשים להיאור – הנה לא הי' צורך לפעולת מכת הדם מחדש כדי שגם מים אלו יהפכו לדם, כי מלשון הכתוב „כל המים אשר ביאור“ ומהלשון „הלקה את יראתם“ מוכן שמכת דם היתה בכל היאור (נהר נילוס) ובכל מקום שנמצא „יראתם“ – גם מחוץ לגבולות מצרים:

(21) וגם במכת דבר – „כיום ראשון הוכו כולם בדבר ומתו בחוץ ו' ימים“ (שירת הרדב"ז שם). וכן בחשך שהיתה המכה הולכת ומתגברת (ראה פרש"י בא"י, כב. שירת הרדב"ז שם).

ובכל אופן: גם אתל שהיו מכות שלא היו באופן שפעולתן היתה הולכת ומתגברת (וראה הנסמן בהערה הקודמת. ועוד) – לא קשיא, כי בהם לא נאמר הלשון „וימלא“, משא"כ במכת דם.

(22) ז. כיכא. וכולל לא רק המים שביאור עצמו, אלא גם המים שבנהרות . . יאוריהם . . אגמיהם . . כל מקוה מימיהם . . ובעצים ובאבנים“ (שם, יט. וראה רש"י שם).

(23) וראה ראב"ע כאן פסוק כב. גבורת השם שם.

(24) רש"י פרשתנו ז, יז.

(25) ועוד: מכיון שטעם המכה הי' כדי להלקות יראתם הי' ציל המכה נכולה, שלא יאמרו שאין לו

ואולי יש להוסיף, שרק כמות קטנה של המים החדשים שנכנסו למקור היאור הגיעו (לחלק) היאור שבארץ מצרים ונתבטלה במיעוטה, ובכלל – קמא קמא בטיל:

ומכיון שפעולת המכה „הכות היאור“ כבר נגמרה ברגע הראשון, שוב לא שייך לומר לכאורה שבמשך שבעת הימים היתה המכה ממשיכה בפעולה עד ש„נתמלא שיעורה“ בשבעת ימים.

[במדרש איתא ד„מצרי וישראל ב־ בית אחד והגיגית מלאה מים ומצרי . . מוציאה מליאה דם וישראל שותה מים . . והמצרי אומר לו תן לי בידך מעט מים ונותן לו ונעשו דם“ (ורק „כשהי' לוקח מישראל בדמים הי' שותה מים“), ולפ"ז נמצא דגם במכת דם היתה פעולת המכה נמשכת כל שבעת הימים, דהרי כשהגיעו המים מיד ישראל ליד מצרי נהפכו אז לדם.

אבל בפרש"י אין כל זכר לנס זה, והטעם – כי אין כל רמז לנס זה ב־ פשוטו של מקרא. ואדרבה: בכתוב מ־ פורשי, „ויחפרו כל מצרים סביבות

שליטה על כל „יראתם“ (ע"ד פרש"י וירא יט, כד: בשלח יד, ב (כנוגע למצרים). ועוד).

(26) ואף שכל יום שאיך להמצרים לשתות מים מן היאור נתוסף בצערם – הרי אין זו הוספה בפעולת המכה (אלא רק בתוצאות שלה).

[ועפ"ז יזמתם השינוי בלי רש"י – היתה המכה משמשת, ולא כתב (כלשון שמורר ותנחומא שם) „משמשת בהם“ (ע"ד „מתרה בהם“) – כי הדיוק כאן הוא פעולת המכה – „משמשת“, ולא התוצאה בהמצריים („בהם“)].

(27) שמורר פ"ט, י (וש"ג) ותנחומא שם.

(28) כקושיית הראב"ע (פרשתנו ז, כד). – וב־ פרט ע"פ משנית במקרא (לקויש ח"א ע' 31 ואילך), שפשימ הוא כדעת הראב"ע (שם) שג' המכות הי' ראשונות פגעו גם בישראל. ע"ש.

(29) פרשתנו שם.

נט.

העשירי בשבט („העשירי יהי' קודש“י, בכל חודש, ועאכו"כ העשירי בחודש אחד עשר) הוא יום ההילולא דכ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו:

ענינו של יום ההילולא – כמ"ש רבינו הזקן בתניא: ש„כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו . . מתגלה ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה למטה . . ופועל ישועות בקרב הארץ“, ועוד ועיקר, שכולל הניתנת-כח על המשך הצמיחה ביתר שאת וביתר עוז לאחרי הסתלקותו כתוצאה מהזריעה ד„כל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו“, עד להצמיחה דהגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו בדורנו זה (דור האחרון של הגלות ודור הראשון של הגאולה), כעדותו של נשיא דורנו שכבר כלו כל הקיצין, והכל מוכן לסעודה דלעת"ל, שולחן-ערוך עם הסעודה דליתן ושו"ר הבר ויין המשומר.

ויש לומר, שכללות הזמן הקשור עם יום ההילולא העשירי בשבט (שבעים שנה בחיים חיותו בעלמא דין, והמשך השנים שלאח"ז, יותר מארבעים שנה) נחלק לג' תקופות שהם ע"ד ובדוגמת ג' התקופות הכלליות במשך כל הדורות (לפני מ"ת, מ"ת וימות המשיח), שמרומזות בג' הפרשיות שמות וארא בא:

תקופה ראשונה, ארבעים שנה (תר"ס-תר"פ), בזמן נשיאותו

(1) בחוקותיו כז, לב.

(2) אגה"ק סי' ד"ך וכ"ח.

(3) ראה אגה"ק שם: „ונורעו בחקל תפוחין קדישין אורות עליונים מאד . . גידולי

גידולין“.

(4) שבהם „קאי איניש אדעת" דרבי"י“ (ע"ז ה, רע"ב), כיון ש„נתן ה' לכם לב לדעת

ועינים לראות ואזנים לשמוע“ (תבוא כט, ג).

וייל רמז ולימוד בעבודת השם מהניל (ע"ד ההתראות לפרעה (להמנגד), ש" עיקרון היו כדי "להכותו", "לרדותו" . ביסורין") – ע"פ המבואר במאמרי יום ההילולא⁴⁸, בענין מדת הנצח – שיש ענין מיוחד במלחמה לשבור ולנצח את המנגד,

אשרי ענין הנצחון (מדת הנצח) נטוע ומושרש בעצם הנפש, שלכן בשביל נצוח מלחמה פותח המלך את האוצרות החתומים והכמוסים מדור דור, וכמו"כ ברוחניות, שבשביל נצחון על המנגדים לקדושה, לכל הקשור להקב"ה וישראל (בניו של מקום) ותורה ומצות, הרי הקב"ה מגלה האוצרות הרוחניים הכי נעלים כדי לנצח מלחמה זו,

וכן הוא בנוגע למצרים, וכמו שמביא בהמאמר (בפרק השייך לשנה זו⁴⁹)

48 המשך באתי לגני השנית, שנמסר ע"י כ"ק מריח אדמיר ללמוד נרבים לוי"ד שבט תשי"ב, יום הסתלקותו.

49 ראה שם פ"א ואילך.

50 תשמ"ז – פ"ז.

* שנה ה"ז ללימוד ההמשך פעם שני

מש"נ⁵¹, "מוצא רוח מאוצרותיו שהכה בכורי מצרים", "דבשבל להכות בכורי מצרים" . (שהם תוקף ועוצם הקליפה, ובשביל זה מוציא רוח מאוצרותיו).

ומזה ההוראה גם אלינו, כדורנו זה, דרא דעקבתא דמשיחא, דמבלי הבט על גודל החושך כפול ומכופל שבעולם, עלינו לדעת שבשביל ניצוח מלחמה רוחנית זו, ניתנו לנו כל הכחות הדרושים לזה, מ"אוצרות" הכמוסים של הקב"ה⁵², ועל ידי זה שעומדים חזק בתוקף גדול ומתחזקים בעסק התורה והעבודה והמצות, נזכה בקרוב לנצחון, לנצחון האמיתי,

שבני ישראל יצאו מן הגלות ביד רמה, בגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש.

(משיחות ש"פ וארא תשל"ה)

לקו"ש חל"א ע' 34

51 תהלים קלה, ז"ח.

52 ראה המשך הניל שם פ"ט"כ.

(כחשנית כ"פ אשר י"ל שכל פרק מהעשרים פרקים של ההמשך מכון גם לשנה אחת בפ"ע).

כל שבעת הימים (שלא ישוב היאור לקדמותו). ולכן גם במכה זו מתאים הלשון, "וימלא (מנין) שבעת ימים" – ש"נתמלא" שייעור המכה.

ג. ובכל זאת אין רש"י מסתפק בזה, כי עדיין אינו מיושב היטב המשך ה" כתובים כאן – "וימלא גו" אחרי הכות גו" ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה ואמרת אליו גו",

דהלשון משמע קצת, שהכתוב, "וימלא גו" הוא (גם) הקדמה להתראה שבפסוק שלאח"ז, דכאשר, "וימלא שבעת ימים גו" אזי אמר ה' למשה שילך ויתרה את פרעה על אודות מכת צפרדע"י.

דאם כוונת הכתוב היא רק להודיענו כמה ימים נמשכה המכה – הול"ל, ותהי המכה שבעת ימים" (וכי"ב): ומזה שה" כתוב מדייק לומר, "וימלא שבעת ימים גו" (היינו הזמן דסיום וגמר המכה) משמע קצת, שפסוק זה הוא הקדמה להבא לאחרי סיום מכה זו.

אבל לאידך, אם, "וימלא גו" הוא רק הקדמה לפסוק שלאח"ז – הול"ל, ויהי אחרי המכה" (וכי"ב). ומכיון שהכתוב מודיע בהקדמה זו גם שיעור זמן שימוש המכה, ("וימלא שבעת ימים") משמע, שגם שייעור זה נוגע להמשך בפסוק שלאח"ז ע"ד ההתראה.

וזהו שרש"י כותב – "שהיתה המכה

היאור מים לשחוח כי לא יכלו לשתות מממי היאור", שפירושו (ע"ד הפשט) הוא, שהמים מחפירות אלו היו ראויים לשת"י ושתו אותם" (כי המכה היתה רק במי היאור, ולא בהמים שחפרו, "סביבות היאור"⁵³), והיינו שהמים האלה לא נהפכו לדם].

ולכן מבאר רש"י – "שלא שב היאור לקדמותו", כלומר, גם מכה זו ("היתה המכה משמשת" –) היתה במשך כל שבעת הימים, אלא שלא היתה ע"י פעולה, כ"א באופן שלילי – "שלא שב היאור לקדמותו".

וההסברה: א) מפורש בקרא, כנ"ל, ד"הכות היאור" – ה" לפני ה"שבעת ימים", וא"כ פעולת המכה נגמרה אז. ב) לאידך, לא מצינו שלאחרי גמר מכת דם תהי פעולה להחזיר את הדם למים. וב" פשטות – "שב היאור לקדמותו" בדרך ממיילא"י, ונמצא שהמכה, "היתה משמשח"

30 ומתורץ בפשטות מ"ש (שם, כב) ויעשו כן חרטומי מצרים גו' (ראה ראב"ע שם, חזקוני וריב"א שבהערה 12, ועוד).

31 במדרש (שמירר שם, יא) פליגתא, ולחד מ"ד סביבות היאור ה" דם (והמצריים חפרו נחשנם שימצאו מים – ראה מפרשים שם). אבל בפשט"ח שהיו יכולים לשתות מים מסביבות היאור ושתו, שהרי רש"י אינו מפרש בזה.

וי"ל, דאדרבה: מכיון שלפ"ר ש"י באה מכה זו להלקות יראתם – אין להכות המים שסביבות היאור (שאינם מגילוס), שא"כ אין מכה זו שייכת ליראתם כ"א למים (בכ"ל). – ומש"נ, נהרותם" . יאורייהם גו" (ראה הערה 22), י"ל בפשט"מ, כי המים שב" מקומות אלו באו מהיאור (ע"ד, כעצם ובאכניס" שהובאו לשם ממק"א).

32 והרי לא מצינו שהיו צריכים להוציא הדם מהאגמים וכל מקוה מימיהם לאחרי המכה, או שהיתה פעולה ונס מיוחד שהדם בכל מקומות הגיל יחזור למים – ע"ד שנא' בהמכה (ו, יט), ונטה ידך

על מימי מצרים על נהרותם על גו' ויהיו דם".

וראה השקו"ט בכמה מפרשים (חזקוני, בכור שור, תוס' דעת זקנים וריב"א שבהערה 12, ספורנו שם, יח. אברבנאל, ועוד) – אם המים נעשו דם או רק נראו כדם (וה"ל להם טעם דם) ובמהותם נשארו מים. ושתיקת רש"י – משמעותה דמפרש כפשטו ש"מ ממש.

33 להעיר גם מס' דבק טוב לפרש"י כאן.

משמשת רביע חודש ושלושה חלקים הי' מעיד ומתרה בהם, כלומר: גם ההתראה היתה קשורה עם שיעור זומן מסויים, ועוד זאת – שני הענינים שבכל מכה (שימושה של המכה והתראתה) ושיעורם, הם חלקים משיעור אחד שלם³³ הכולל כללות המכה: השיעור השלם והקצוב של כללות המכה הי' חודש³⁴ (שלם)³⁵, והחודש נחלק לשנים: חלק אחד (רביע החדש³⁶) הי' שיעורה של המכה עצמה, ושלושה חלקים – שיעור ההתראה.

ד. וי"ל דוהי כוונת רש"י – שמקד זים, שהיתה המכה משמשת³⁷ ל, הי' מעיד ומתרה בהם³⁸ [היפך סדרן בפשטות, דמ' קודם באה ההעדאה וההתראה ואח"כ המכה³⁹]:

33) ואולי י"ל שלכן נקט רש"י שהשיעור הקצוב לכל מכה הי' חודש (ולא שבוע ושבוע – ראה לעיל הערה 14) – כי מסתבר לומר שהשיעורים של שני חלקי המכה היו חלקים מתקופה אחת – חודש³⁴ (וכמו "שבעת ימים" של שימוש המכה שהם תקופה אחת – שבוט).

34) ובל' המדרש תהלים (באכער) שם: חודש הי' קצוב לכל מכה. וראה גם הלשון בדב"ר שם.

35) וי"ל להעיר משינוי בגובה המים בנהרות (כולל גילוס) בקשר לימים בחודש, כמחזיל (רבינו בחיי וראה מו"נ ח"ב פ"י) עה"פ מוסף גרש ירחים.

36) וי"ל שזבה מוסיף רש"י ג"כ שאין צ"ל "שבעת ימים" בדיוק בכל מכה ומכה, אלא בערך רביע חודש (וכן "שלושה חלקים" שלאח"כ). ומתורצת קושיית הבעלי תוס' (דעת זקנים) כאן שלא היתה כ"א כ"ח יום. וכן – הערת המפרשים ממכת חשך (שלכא"י היתה רק ר' ימים).

37) ובפרט רש"י משנה בזה מלשון המדרשים (שצויינו בהערה 15), שכולם מקדים, מתרה בהם³⁸ ל, המכה משמשת³⁹.

38) ובפשטות הטעם (וראה גם לקו"ש ח"ו ע' 58 הערה 14) – לפי שכאן בא לפרש, וימלא (מנין) שבעת ימים: ורק אח"כ ממשך לבאר מה אירע בשאר חלקי החדש.

39) אבל עדיין אינו מיושב לגמרי, כי רש"י כבר

משה מדבר לפרעה מלך מצרים בסגנון של התראה וכו' במשך כל זמן הנ"ל, הי' צער ויסורי' לפרעה.

ועפ"ז מובן שההתראה היא המשך למכה שלפני, ובפרט שהמכוון בהתראה – לרדתו... ביסורי' – נעשה בתוקף יותר כאשר ההתראות באות ב' סמיכות למכות (בפועל⁴⁰): כאשר אך זה עתה שב היאור לקדמותו – ומיד בא משה אל פרעה בהתראה על המכה הבאה – הרי זה ממשיך ומגדיל את ה' שימוש וההכאה של המכה הקודמת.

וי"ל אשר גם מטעם זה, באה ההתראה על המכה הראשונה (דס) בהמשך (ותיכף) למופת המטה – דלאחר המופת לפני פרעה שמטה אהרן נעשה לתנין גוי ויבלע גוי את מטותם⁴¹ צוה ה' למשה: "לך⁴² אל פרעה גוי והמטה אשר נהפך לנחש תקח בידך, ואמרת אליו גוי" (ההתראה על מכת דם) – כי עי"ז פעלה ההתראה על פרעה ביתר שאת.

ו. עפ"ז מתורץ עוד דיוק בלשון רש"י: במדרשים⁴³ הלשון "הי' מתרה" ורש"י מוסיף, "הי' מעיד ומתרה" (ועוד – מקדים מעיד לפני ומתרה):

החילוק בין מעיד ומתרה הוא: העדאה (לשון עדות⁴⁴) ענינה – להודיע ולגלות דבר שאירע בעבר או שיקרה בודאי בעתיד: ואילו התראה פירושה, להזהיר שביאת הדבר תלוי בהנהגתו

39) ע"ד פרש"י ר"פ אחרי.

40) פרשתנו ז, ט ואילך.

41) שם, טו ואילך.

42) כהבא לקמן ראה לקו"ש ח"ו ע' 58 ואילך.

43) אף ש, מעיד" הוא ג"כ לי התראה (רש"י

מקץ מג, ג) – מ"מ, מהכפל והשינוי בל' רש"י כאן

מוכה ככפנים. וראה לקו"ש שם בהערה 13. וש"נ.

של המותרה – דאם יעשה תשובה (או לא יחטא) לא יבוא, ואם לאו יבוא.

וכן בדברי משה אל פרעה היו שני הסוגים: ההעדאות הן הודעות שיענש (בודאי) על בלתי שלחו את עם ישראל, וההתראות על העתיד – "אם מאן אתה לשלח גוי" (לאחרי התראה זו) תבוא עליו מכה פלונית.

וע"פ המבואר לעיל במטרת ההתראות מובן הטעם שרש"י מקדים "מעיד" ל, מתרה" – כי ההתראות היו ענין של "העדאה", דהגם שנאמרו בלשון התראה – "ואם מאן אתה גוי" – מ"מ, מכיון ש, לא ישמע אליכם פרעה", הרי הן (גם) העדאה, ומשה (שהוא המדבר לפרעה) ידע שבודאי תבוא המכה.

ז. ש"פ וארא חלה (ברוב השנים⁴⁵) בשבת מברכים חודש שבט או (כבשנה זו"י) שבת ר"ח שבט – שבעשירי לחודש זה הוא יום ההילולא של כ"ק מו"ח אדמור"ר.

44) פרשתנו ז, כז. ועוד.

45) ובפשטות הטעם, כי במכה הראשונה היתה העדאה (ראה פרשתנו ז, טז"ז), ובמכה השני – התראה (שם, ז).

46) רק בשחי קביעות בלבד (א' דשנה פשוטה וא' דשנה מעוברת) – שבת וארא אינה שבת מברכים או ר"ח שבט (ואו חלה ביום ג' שבט – דמיני' מתברכת ש"ק יו"ד שבט (יום ההילולא) שלאח"כ).

47) תשמ"ז.